

Mina år med *Ekonomisk Debatt**

Ja, det var en härlig tid.

Det var under ett forskarår i USA 1975/76 jag fick erbjudandet att vid hemkomsten ta över redaktörskapet för *Ekonomisk Debatt*. Budet kom från Jan Herin, då sekreterare i Nationalekonomiska Föreningen, som insmickrande skrev att en enig styrelse ville ha mig som redaktör efter Bengt-Christer Ysander, efter det att denne överraskande bestämt sig för att avgå redan till hösten. (Senare har jag erfart att det lär ha varit en strid på kniven mellan mig och Villy Bergström.)

Det var inte svårt att tacka ja. Jag njöt visserligen av en otroligt stimulerande forskarmiljö först i Princeton och därefter i Stanford, men lite saknade jag ändå den dagliga kontakt med svensk ekonomisk-politisk debatt, som var en del av livsluften vid Institutet för internationell ekonomi hemma i Sverige.

Redaktionell omdaning

Omedelbart efter det att jag accepterat redaktörskapet satte jag igång med att per telefon samla en redaktion som skulle kunna bistå med råd och dåd. Jag hade turen att få positiva svar från alla jag frågade: *Nils Lundgren*, som redan hunnit bli ”Mr *Ekonomisk Debatt*”, *Villy Bergström*, då fil lic och doktorand i Uppsala, *Lennart Hjalmarsson*, då nydisputerad i Göteborg, och

HANS TSON SÖDERSTRÖM är chef för SNS och adjungerad professor i konjunkturbedömning och makroekonomisk politik vid Handelshögskolan i Stockholm. Han var redaktör för Ekonomisk Debatt 1976–77.

Lars Jonung, då forskare i Lund med en färsk Ph D från UCLA. Från finansären Sparbanksföreningen kom den erfarne *Uno Tenfält* och vår skickliga redaktionssekreterare *Viveca Svenander*. Det blev en lyckad konstellation och vi hade roligt nästan jämt.

Redaktionens ledamöter bidrog med att värva artiklar och att granska inkommande material. Dessutom författade de vardera ett par underledare om året som komplement till mina huvudledare. Villy Bergström tog så småningom huvudansvaret för bokanmälningarna. Lennart Hjalmarsson ansvarade därtill för ett temanummer om Energi och ekonomi.

Vid mitt tillträde fick jag höra att *Ekonomisk Debatt* kommit att betraktas som alltför svårtillgänglig. Det fanns en oro för att tidskriften höll på att bli ett internt organ för de professionella nationalekonomerna. Uppgiften var att se till att de kanske 4 000 personer inom bl a vetenskap, undervisning, politik, näringsliv, förvaltning, organisationer och media som berördes av den ekonomisk-politiska debatten skaffade och läste tidskriften. Delvis måste detta hänga samman med den redaktionella utformningen, och jag vidtog ett antal åtgärder för att ge tidskriften ett mer läsarvänligt intryck.

Avgörande för tidskriftens framgång är ändå givetvis kvaliteten på artiklarna. Här var väl då som nu ett någorlunda jämnt flöde av artiklar från yngre akademiker som biprodukter från deras akademiska alster. I många fall var dessa artiklar av i bredare kretsar helt okända ekonomer av

* Jag vill tacka Lars Jonung för konstruktiva synpunkter på ett tidigare utkast.

ypperlig kvalitet med klagörande analyser av aktuella policyproblem. Men för att få läsare och uppmärksamhet behövde vi dessutom kända namn. Det var jag helt säker på.

Nobelpristagare

Genom att vänta med mitt tillträde till januari 1977 efter återkomsten från USA fick jag tid på mig att förbereda mitt första nummer. Det kom att innehålla två artiklar av nobelpristagare och en av en blivande nobelpristagare.

Gunnar Myrdal hade jag under hösten lyckats vidtala att producera en artikel i valfritt ämne för mitt debutnummer. Det blev en exposé över olösta ekonomisk-politiska problem med en Myrdalsk åthutning åt yngre ekonomer att ge sig i kast med dessa problem utifrån mer institutionella utgångspunkter än det rådande modet av matematisk allmän jämviktsanalys.¹ Delvis kan man väl hävda att han blivit bönhörd efter sin död.

Milton Friedman hade tilldelats Nobelpriset hösten 1976 och detta hade i sin tur utlöst en tumultartad politisk debatt kring priset, vilken kulminerade i samband med själva Nobel-högtidligheterna. Hade Friedman direkt eller indirekt bidragit till att legitimera den avskyvärda diktaturregimen i Chile? Min första ledare tog upp den frågan. Men intressantast vore naturligtvis att få Friedmans egen bedömning av saken. I detta syfte inledde jag en korrespondens med Friedman. Han avböjde att själv ta till orda i frågan, men hänvisade istället till den enda föreläsning han hållit i Chile, vilken fanns publicerad på spanska. Jag skaffade föreläsningen, lät översätta den och utverkade tillstånd att publicera den på svenska.

För att balansera Friedmans föreläsning – som var ganska programmatiskt hållen och innehöll en del beröm för Chiles ekonomiska politik – tog vi med en tidigare publicerad artikel av James Tobin, där han diskuterade antiinflationss-

politik utifrån en samhällelig cost-benefit-analys, där även inflationsbekämpningens kostnader tas med. I min ledare kontrasterade jag Tobins lågmälda analys mot de våldsamma övertoner som förekommit i den svenska Friedmankritiken – även på akademiskt håll.

Det blev fler nobelpristagare innan min redaktörstid var slut. Amartya Sen tillhörde sedan länge mina idoler, och jag hade fascinerats av hans tes att hungersnöd oftast inte hade sin grund i brist på livsmedel utan i fördelningsmekanismerna. Vi översatte ett radioföredrag om ”Världssvälten” och publicerade det i ett nummer med flera artiklar i utvecklingsekonomi. Bertil Ohlin, som några år senare delade Nobelpriset med James Meade, medverkade både i artikelform och genom National-ekonomiska Föreningens förhandlingar.

Beslutsfattare

Men det var inte bara ledande akademiker och en och annan nobelpristagare som publicerades under mina två redaktörsår. När jag nu går igenom de två årgångarna slås jag av hur många ekonomer i beslutsfattande ställning som medverkade i debatten med akademikerna. Inte minst gäller detta stabiliseringspolitiken, ett ämne jag strax ska återkomma till.

Lars Wohlin, då statsekreterare i ekonomidepartementet, inkom hösten 1977 på eget bevåg med en analytisk artikel om ”Första årets ekonomiska politik”, där han motiverade devalveringarna, övergivandet av samarbetet inom ”valutaormen”, bytesbalansmålet och utlandsupplåningen, samt graden av stramhet i den totala efterfrågan. Året därpå kom en uppföljning under titeln ”Åtstrammingspolitiken – ett steg på vägen

¹ Tonläget påminde lite grann om den första middag vi avät tillsammans på tu man hand. Innan förrätten hunnit komma på bordet spände han då ögonen i mig och frågade: ”Varför är Du inte världsberömd? Det var jag vid Din ålder.”

till balans". Artiklarna föranledde en ström av fortsatta artiklar, dels av akademiskt verksamma ekonomer som Johan Myhrman och Sven Grassman, dels av akademiskt skolade representanter för den politiska oppositionen som Kjell-Olof Feldt och Carl Johan Åberg. Debatten höll god analytisk nivå, och det är med beklagande man tvingas konstatera att vi idag befinner oss mycket långt borta från något motsvarande.

Även på andra områden än stabiliseringspolitiken drogs praktikerna in i debatten. Tony Hagström, statssekreterare i den tidigare socialdemokratiska regeringen och sedermera chef för Televerket, inkom exempelvis med en kritisk artikel om svensk energipolitik i ett internationellt perspektiv.

Åtskilliga beslutsfattare tvingades försvara och förklara sig inför ifrågasättande akademiker. I en kort och kärnfull underledare lade Lars Jonung av en bredd mot Bankinspektionen och tvingade därmed upp den allsmäktige generaldirektören Sten Wahlberg ur sin håla. Aktiespararnas inflytelserike ordförande Håkan Gergils gick i replik på en ledare om "Aktiespararna och makten". Industriministern Nils G Åsling tog upp den kastade handsken i en annan av mina ledare om den så kallade doktrinen (hans svar kom i *Dagens Nyheter*, vilket jag beklagade, men kanske gav det lite extrareklam för tidskriften). Också bland bokanmämlarna hittar man namn som förre vice riksbankschefen Sven Jøge och sedermera riksbankschefen Bengt Dennis.

Stabiliseringspolitiken

Det i särklass vanligaste ämnet för artiklarna under åren 1977–78 var stabiliseringspolitiken. Det innefattar mycket mer än de ovan nämnda ekonomisk-politiska artiklarna i direkt anknytning till den aktuella politiken. Hela det förestående stabiliseringspolitiska paradigmskiftet syns tydligt växa fram i de två årgångarna. Jag

har tidigare brukat datera början på akademisk opinionsbildning för normpolitik till Konjunkturrådets rapport 1980–81. Men nu ser jag tydligt att 1977–78 är en betydligt mer rättvisande datering.

Redan i mitt första nummer medverkade Johan Myhrman med "Nya perspektiv på konjunkturpolitikens villkor". Den behandlade inflationsförväntningarnas roll, Phillipskurvans kollaps, den lilla öppna ekonomins internationella beroende och hur allt detta rycker undan grunden för det Keynesianska tänkande som då alljämt var förhärskande i Sverige.

Ett år senare gjorde Lars Jonung en liknande genomgång av modern makroteori och dess konsekvenser för svensk stabiliseringspolitik. I hans fall ledde den fram till den visionära slutsatsen att Sverige skulle må bäst av att överge den fasta växelkursen och istället införa en prisstabiliseringsnorm på 0–2 procent. Med stor klarsyn pekade han på svårigheterna att övergå från en inflationstakt på 10 procent till den nya nivån och förespråkade därför en övergångstid på 3–4 år. Han önskade att Sverige i Wicksells anda skulle göra en pionjärsats på detta område.²

I motsatt ända på ett stabiliseringspolitiskt spektrum medverkade Sven Grassman med sammanlagt fyra inlägg under de två åren. Hans huvudbudskap slogs fast redan i den första artikeln "Utlandsskulden och bytesbalansen – fantom och godtycke". Enligt Grassman var bytesbalansen en onödig – och dessutom statistiskt missvisande – restriktion på stabiliseringspolitiken, som därför borde kunna ges en betydligt mer expansionistisk prägel.

Grassmans teser lockade fram motin-

² Verkligheten blev ju som bekant att övergåendet av den fasta växelkursen skedde ofrivilligt och att den plötsliga övergången till låg inflation kom att skapa stora realekonomiska problem.

lägg från såväl akademiska som praktiskt verksamma ekonomer. Deras gemensamma huvudpoäng var att det inte var bytesbalansen utan inflationen som förhindrade en mer expansiv uppläggning av politiken, även om bytesbalansen var ett pedagogiskt hjälpmedel för att presentera denna restriktion. Debatten var utan tvivel klagörande. Dessvärre blev ju Grassman senare mer monoman och konspiratorisk i sin debattstil, men på detta stadium hade han ett viktigt budskap i den ekonomiska politiken.

Någonstans mitt emellan de två extrempunkterna återfanns den s k McCracken-gruppen, en expertgrupp under ordförandeskap av Nixons ekonomiske rådgivare Paul McCracken tillkallad av OECD:s generalsekreterare för att utreda möjligheten att föra en rimligt expansiv politik och ändå få ned inflationstakten. McCracken-rapporten sökte finna den smala stigen mellan inflation och arbetslöshet genom en icke-ackommoderande uppläggning av stabiliseringspolitiken med större tonvikt på väl fungerande marknader. Gruppen hade dock inom denna ram kvar sin tilltro till en aktivt efterfrågestyrande ekonomisk politik. Deras rapport föll inte LO:s utredningschef Clas-Erik Odhner på läppen, och kritiken framförde han i en artikel i *Ekonomisk Debatt*. Rapporten försvarades av Assar Lindbeck, som var en av dess mer inflytelserika författare.

Mycket av mer löpande kommentar till den aktuella stabiliseringspolitiken bottenade i den nya synen på stabiliseringspolitiken. Detta gällde i hög grad mina egna huvudledare med titlar som "Kostnadskrisen smyger", "I väntan på underskotten" och "Den nya skepticismen". Det gällde självklart också Nationalekonomiska Föreningens årliga förhandlingar med finansministern, som jag av aktualitetsskäl prioriterade högt i publiceringsordningen (de publicerades i nummer 1 varje år, även om det fanns äldre förhandlingar som väntade på publicering). Men det gällde också annat.

I början på april 1977 devalverades den svenska kronan med sex procent. Det var den första egentliga växelkursjusteringen sedan 1949, och jag inbjöd några ekonomer att svara på frågan "Kan devalveringen lyckas?". Före vice riksbankschefen Sven Joge pekade på negativa erfarenheter från England. Johan Myhrman påpekade att en kostnadsanpassning snart är förbrukad om inte kostnadstrenden varaktigt kan brytas. Villy Bergström betvivlade att en borgerlig regering skulle kunna klara att genomföra den reallönesänkning som en framgångsrik devalvering måste innebära. De tre pessimisterna visade sig få rätt. Redan i augusti samma år devalverade Sverige på nytt. Och mer skulle det bli.

"Ett folk av fifflare"

Den i särklass mest uppmärksammade och inflytelserika artikeln som publicerades under mina år handlade inte alls om stabiliseringspolitik eller om andra aktuella debattfrågor. Det var i stället Gunnar Myrdals uppgörelse med vårt usla skattesystem, som banade opinionsmässig väg inom arbetarrörelsen för "den underbara natten" och så småningom "århundradets skattereform".

Artikeln hade sin upprinnelse i en middag med någon u-landspotentat under UD:s kristallkronor. Efter middagen drog Myrdal mig avsidet och berättade att han bestämt sig för att skriva en artikel om hur det rådande skattesystemet fullständigt misslyckats i sina fördelningsambitioner och att den progressiva inkomstskatten därför borde slopas. Jag trodde knappt mina öron: Myrdal betraktades ju alltså som en radikal på vänsterkanten och trivdes i den rollen. Jag insåg bums att en sådan artikel kunde bli politisk dynamit, och uppmanade honom livligt att raskt skrida till verket.

Det blev en del turer innan artikeln var klar. Det var inte alldeles klart vad Myrdal ville ersätta inkomstskatten med. (Att

sänka skattekvoten var för honom otänkbart.) Som så många andra ville Myrdal lägga skatten ”på produktionen”. Året innan hade vi publicerat en förträfflig artikel av Lars Söderström med budskapet ”Satsa på momsen!”. I många resone-mang kom vi fram till att det var nog i huvudsak vad Myrdal också ville. Samtidigt var han inte avvisande till en progressiv utgiftsskatt av Lodinsk modell.

Men det viktigaste med artikeln var förstås Myrdals uppfattning att den progressiva inkomstskatten med alla dess avdrag och kryphål höll på att förvandla de tidigare så hederliga svenskarna till ”ett folk av fifflare” – en formulering som han noga filat på för att få maximalt genomslag. Det var en murbräcka i den då så låsta skattedebatten, och jag kontaktade en studentkamrat på TV för att i förväg försäkra mig om medial uppmärksamhet. Satsningen på uppmärksamhet lyckades. Myrdal kom i rampljuset som han ville, och jag fick ett intresse för *Ekonomisk Debatt* som jag inte upplevt tidigare.³

Udda artiklar

En redaktör för *Ekonomisk Debatt* drabbas med någon regelbundenhet av mera udda artiklar. En del är författade av amatörekonomer, som kommit på att man kan bli av med inflationen om man avskaffar pengar, e dyl. Sådana manus returneras till författaren med ett vänligt avböjande efter det att redaktören läst dem och dragit på munnen. Men även här gäller det att skilja agnarna från vetet. Ibland finns kloka insikter utanför professionen som ekonomer kan ha anledning att fundera vidare på. I några fall tyckte jag att några sådana för *Ekonomisk Debatts* läsare mer ”udda” artiklar innehöll poänger som kunde vara värda att föra vidare till läsekretsen. Denna uppfattning delades sällan av de övriga redaktionsmedlemmarna. I ett par fall valde jag – under ett visst knorr från redaktionen – att trots allt publicera sådana artiklar.

Det första var en artikel av byrådirektören vid Riksgäldskontoret Karl-Erik Forsström. Hans poäng var att om man generellt införde tvåskift på alla arbetsplatser så skulle det bara behövas hälften så många arbetsplatser för ett givet antal sysselsatta. Städerna skulle kunna avkon-toriserats och förtätas, och därmed bli betydligt trevligare att bo i. Pendlingen skulle kunna begränsas. Kapitalintensiteten i produktionen skulle dessutom kunna minskas väsentligt. Många invändningar kan förstås göras mot detta resonemang. Men visionen kan ändå vara värd att fundera på. Tyckte jag.

Den andra artikeln var författad av Gösta Rydbeck, son till den legendariske bankdirektören Oscar och bror till radiochefen och ambassadören Olof. Han hade under många år varit direktör i ASEA, chef för dess Ludvikaverk och en ”tung” man i näringslivet. Därtill var han god vän till familjen (min far var också Aseat), och jag uppskattade att återknyta bekantskapen. Från industrimannens perspektiv pekade han på hur de stela lönestrukturerna urholkade arbetets innehåll och hindrade chefer från att forma arbetsuppgifterna efter de enskilda individernas kompetens. Han gav många konkreta exempel från sin långa yrkesbana, och jag tyckte att just konkretionen var välgörande.

I bägge fallen tyckte jag att artiklarna innehöll viktiga poänger, och jag jobbade hårt med dem för att de inte skulle framstå som alltför avvikande för en mer professionell läsekrets. Ändå måste man i efterhand konstatera att budskapen föll på

³ Möjligen kan man i efterhand konstatera att Myrdals fyndiga formulering bidrog till att dra bort uppmärksamheten från en del andra uppseendeväckande inslag i artikeln. Bl a framkom i en fotnot att Myrdal passat på att ta hem sina avsevärda royalties för *An American Dilemma* just under det skattefria år då Sverige övergick till ett källskattesystem. I förbifarten föreslog han också ett avskaffande av familjemedlemmars ovillkorliga arvsrätt.

hälleberget. Inga repliker eller kommentarer inflöt. Men jag ångrar inte att jag publicerade dem. Som läsare skulle jag välkomna enstaka sådana artiklar i *Ekonomisk Debatt*.

Ekonomisk Debatt och makten

Själv är jag varken grundare av eller pionjär för *Ekonomisk Debatt*. Men jag var en av dess första redaktörer, och mig verterligen den siste som ensam axlade redaktörskapet (även om jag – som framgått – hade god hjälp av en kompetent redaktion). I den egenskapen fortsätter jag att följa *Ekonomisk Debatt* och glädja mig åt dess framgångar. Redaktörskapet blev ett viktigt steg på min utvecklingsbana som ekonom i gränssnittet mellan forskning och tillämpning, och jag tycker därför fortfarande att det var ett klokt beslut jag fattade en gång där borta i Kalifornien när jag fick det smickrande erbjudandet.

”Sök råd hos de vise och hjälp från de mäktiga”, sade Molière. Vad jag med ti-

den har lärt mig är att opinionsbildning på *Ekonomisk Debatt* nivå har ett väsentligt större långsiktigt inflytande, även på de mäktiga än vad de flesta yngre ekonomer kan föreställa sig. Nya sanningar och samband kan i förstone framstå som obehagliga och framkalla ett strutsaktigt beteende. Men på sikt finns det inget annat stöd för de politiker och andra beslutsfattare.

Redan som nytilträd redaktör blev jag faktiskt uppmärksam på detta. På hösten 1976 hade jag ett ärende till storfinsansens mäktigaste nestor, Jacob Wallenberg på Enskilda Banken. På darrande ben släpptes jag in på hans vackra kontor, som pryddes av en stor jordglob och välfyllda bokhyllor. Skrivbordet framför honom var däremot helt tomt så när som på två publikationer: Wall Street Journal och *Ekonomisk Debatt*. Ingen av oss kommenterade saken, men benen blev plötsligt stadigare och jag lämnade mötet med en förstärkt känsla av att mitt uppdrag som redaktör för *Ekonomisk Debatt* var meningsfullt och viktigt.